

VÝVINOVÉ TENDENCIE V SVETOVEJ DRÁME PO ROKU 1945

Americká literatúra

Tennessee Williams

(1914 – 1983)

- vlastné meno: Thomas Lanier, meno si zmenil podľa štátu, v ktorom sa narodil jeho otec
- básnik, prozaik, ale hlavne dramatik
- narodil sa so srdcovou vadou → strach zo smrti
- v svojich dielach čerpá z vlastnej skúsenosti (mal despotického otca, ktorého sa bál a miernu matku)
- autobiografická novela *Mojžiš a svet rozumu* – opisuje svoju mladosť
- hra *Zápas anjelov* (1945):
 - nie veľmi úspešná, r. 1957 ju prepracoval a nazval *Zostup Orfea* (opäť neúspech)
 - naturalisticky ladená psychologická dráma
 - zobrazuje konflikt medzi túžbou po plnom živote a prízemnosťou až rasizmom, ktorý predstavuje chorľavý Jabe Torrance
 - do mestečka prichádza potulný hudobník Val Xavier a stretáva sa v Jabeovou ženou Lady → láska → tehotenstvo (konečne má pre Lady život zmysel)
 - koniec – Lady zomiera, lebo chráni Vala svojím telom pred Jabeovou guľkou, Vala lynčujú
- spoločensko-kritická hra *Sklenený zverinec* (1944):
 - hrdina žije so svojou matkou a telesne postihnutou sestrou (jej najmilšou vecou je zbierka sklenených zvieratiek), je živiteľom rodiny, lebo otec od nich odišiel
 - nechce žiť v ilúziách, takýto život ho ubíja → odíde od rodiny hoci vie, že bude bez neho trpieť (hlavne finančne)
- hra *Električka zvaná Túžba* (1947):
 - plná násilia, alkoholu, drog a sexu → nezvyčajné na svoju dobu
 - autor sa obhajuje tým, že iba čerpal z reality
 - odohráva sa v New Orleanse (r. 1938 tu žil) od jari do jesene
 - príbeh Blanche
 - musela predať rodinnú usadlosť, je pod vplyvom toho, s kým žila (stáva sa z nej alkoholička)
 - pricestuje za svojou sestrou Stellou a jej manželom Poliakom Stanleyom do New Orleansu (pritom použije električky Túžba a Cintorín → túžby končia na cintoríne, čiže u jej sestry)
 - švagar ju upodozrieva, že okradla sestru (po predaji usadlosti jej predsa museli zostať nejaké peniaze)
 - Blanche sestru vykričí, že ju nechala na usadlosti samu a ona že musela stále niekoho liečiť a pochovávať (na to išli všetky tie peniaze)
 - mala tam aj iné problémy:
 - najprv našla svojho manžela v posteli so starším mužom a keď mu to potom povedala, on spáchal samovraždu
 - stala sa ľahkou ženou – spala snáď s každým vojakom z neďalekej základne
 - bola vyhodená z školy (začala si so 17-ročným študentom)
 - Stanley si domov vodíva spoločnosť, medzi iným aj Mitcha, ktorý sa Blanche páči
 - Blanche sa hrá na neskúsené dievčatko, Mitchovi to imponuje, chystá sa sobáš, ale Stanley Mitchovi prezradí, aká Blanche v skutočnosti je a on od sobáša súvne
 - Stanley je dosť násilnícky (zbil aj svoju tehotnú ženu)
 - keď ide Stella do nemocnice (pôrod), Stanley znásilní Blanche, keď to neskôr Blanche povie Stelle, je vysmiata a nakoniec odvedená do sanatória (resp. blázinca)
- hra *Mačka na horúcej plechovej streche* (1955):
 - v bohatej južanskej rodine zomiera na rakovinu panovačný starý otec
 - už pred jeho smrťou najbližší príbuzní intrigujú, aby získali čo najväčší podiel z dedičstva
 - proti nim stojí osamelá Maggie, manželka najmladšieho syna

MATURITNÁ TÉMA 25: SVETOVÁ DRÁMA PO ROKU 1945

2/2

- hoci ju ostatní podceňujú, pretože pochádza z chudobnej rodiny, je cieľavedomá, vie presadiť svoju vôľu a v túžbe po majetku bezohľadne ide za svojím cieľom, i keď musí medzi príbuznými tancovať ako mačka na horúcej plechovej streche
- nakoniec si svojou životaschopnosťou získa rešpekt a sympatie svokra i lásku manžela
- absurdná dráma *Hra s dvoma postavami* (1967) – nevelký úspech

Arthur Miller

(1915)

- 1956 – 1960 – manžel Marilyn Monroe
- dráma *Smrť obchodného cestujúceho* (1949):
 - analýza života priemerného Američana
 - hlavná postava – obchodný cestujúci Willy Loman – po celý život uznával len materiálne hodnoty
 - autor ho predstavuje ako starého človeka, ktorý už nie je schopný presadiť sa vo svojej profesii, a preto stráca zamestnanie
 - uvedomuje si, že celý jeho život bol iba pretvárkou a odcudzením sa žene a synom
 - rozhodne sa spáchať samovraždu, nafarije dopravnú nehodu tak, aby jeho rodina dostala zaňho aspoň poisťku
 - jeho synovia: Biff odmieta peniaze i otcov model úspešného života; Happy chce pokračovať v otcových šľapajach (autor poukazuje na to, že otec veľmi ovplyvnil život oboch svojich synov)
- hra *Skúška ohňom* (1953):
 - inak aj *Bosorky zo Salemu*
 - postavená na historickom námete – v mestečku Salem sa r. 1692 uskutočnil jediný proces proti bosorkám v Amerike
 - inkvizícia odsúdi a popraví nevinných, medzi nimi i hlavného hrdinu sedliaka Proctora, ktorý odmieta podpísať falošné udanie
 - inkvizícia je metaforou pre Výbor pre neamerickú činnosť, ktorý v 50. rokoch prenasledoval mnohých intelektuálov
- pôvodný scenár filmu *Mustangy*, ktorý napísal pre svoju manželku Marilyn Monroeovú, neskôr spracoval ako poviedku *Mustangy* (1961) – žena čakajúca na rozvod sa zoznámila s tromi mužmi a prirovnáva ich k divo žijúcim mustangom neschopným prežiť v súčasnom svete
- dráma *Po páde* (1964):
 - autobiografické črty
 - udalosti plynú voľne, bez časovej následnosti, sú dôležitými okamihmi v živote 40-ročného muža prežívajúceho manželskú aj životnú krízu, počas ktorej prehodnocuje svoj život a vzťah k ľuďom
- psychologická hra *Cesta z hory Morgan* – úspešný mladý muž po autohavárii prehodnocuje svoj vzťah k manželke a k milenke
- hra *Rozbité sklo* (1993) – odohráva sa v Amerike r. 1938, v čase nemeckej Krištáľovej noci (pogrome na Židov) – manželský pár žijúci v Brooklyne nemá ani potuchy o pomeroch v Nemecku

Francúzska literatúra

- najrozšírenejším smerom je existencializmus:
 - autori skúmajú otázky ľudskej existencie, a to najmä v hraničných situáciách (medzi životom a smrťou)
 - postavy – pocity úzkosti, opustenosti, osamelosti, hľadajú vlastné vnútro

Jean-Paul Sartre

(1905 – 1980)

- 1964 – bola mu udelená Nobelova cena, ale odmietol ju
- dráma:
 - *Muchy* (1943)
 - *S vylúčením verejnosti* (1944) – tri postavy, ktoré sú v pekle, postupne cez nezmyselné rozhovory dochádzajú k tomu, že sú tam preda len zaslúžene
 - *Špinavé ruky* (1948)

- *Diabol a Pánboh* (1951):
 - základné otázky ľudského bytia a konania
 - odohráva sa v 16. storočí v Nemecku z obdobia nemeckej reformácie a sedliackych povstaní
 - vojvodca Götz z Berlichingenu oblieha mesto Worms, ktoré sa vzbúrilo proti kniežatám
 - pácha zlo, lúpi, pomocou zrady dobyje mesto a usiluje sa o absolútne dobro – rozdá pôdu bezzemkom, chce vybudovať šťastné a slnečné mesto, v ktorom bude vládnuť sloboda a láska
 - jeho experiment sa končí neúspešne, smrťou nevinných, ktorí sa stali obeťami vojny
 - Götz sa trápi, je ponížený, pochopí, že neexistuje absolútne, že človek je dobrý a súčasne aj zlý a sám si vyberá, akým chce byť
 - prijíma názory ľudu, postaví sa na čelo vzbúrencov, nastoľuje disciplínu, aby spoločne dosiahli víťazstvo

Albert Camus (1913 – 1960)

- Alžírčan, žil vo Francúzsku, existencionalista
- otec mu zomrel v prvej svetovej vojne, mama – práčka
- vyštudoval filozofiu, povolání mal viac (predavač, meteorológ, ...)
- 1957 – dostal Nobelovu cenu
- zomrel pri autohavárii
- debut – existencionalistická dráma *Caligula* (1938):
 - zobrazil imperátora Caligulu ako neľútostného vládcu, ktorý využíva neobmedzenú moc na to, aby si dokázal neobmedzenú slobodu
 - keď pochopí, že sa mýlil (nedá sa zničiť všetko bez toho, aby zničil sám seba), je už neskoro, zomiera rukami sprisahancov

Absurdná dráma (50. roky 20. storočia)

- nihilistická koncepcia života (popieranie všetkých mravných a spoločenských hodnôt)
- znaky – chýba:
 - súvislý dej, zápletky, rozuzlenie a záver
 - motivácia konania postáv
 - komunikácia medzi postavami
- vystupuje v nej menší počet postáv
- môžu vzniknúť:
 - a) tragické situácie (= zobrazovanie tragična; Samuel Beckett)
 - b) komické situácie (= zobrazovanie komična; Eugene Ionesco)

Samuel Beckett (1906 – 1989)

- spočiatku píše po anglicky, od polovice 40. rokov po francúzsky
- próza *Malone umiera* (1951) – prvky antirománu, uvažuje o zmysle ľudskej existencie a absurdnosti sveta
- absurdná dráma *Čakanie na Godota* (1952):
 - prvé dejstvo:
 - dvaja tuláci Vladimír a Estragon sa stretnú na opustenej ceste, obaja čakajú na Godota, ktorý má zmeniť ich životy
 - prichádza pán Pozzo (tyran, sadista, s bičom) s otrokom Luckym (priviazaný na reťazi), čakajú spoločne
 - ich konverzácia je dosť nezmyselná – jeden o koze, druhý o voze
 - na konci prichádza chlapec oznámiť, že pán Godot nepríde
 - druhé dejstvo:
 - ďalší deň – Vladimír a Estragon znova čakajú na rovnakom mieste na Godota

- prichádza slepý Pozzo (nikto nevie ako oslepol) s pomocníkom Luckym; Lucky sa pánovi nemstí za to, ako s ním zachádzal, pomáha mu
- Godot ani teraz nepríde, dráma končí
- kritika sa domnieva, že Godot je nejaký boh a že zmena má byť smrť, ale autor sa k tomu nevyjadril

Eugene Ionesco (1912 – 1994)

- Francúz
- prvá hra – *Plešivá speváčka* (1949) – o nemožnosti komunikácie medzi ľuďmi (každý má vlastné problémy)
- absurdná dráma *Stoličky* (1952):
 - starší manželia sa cítia nepotrební, zbytoční, už ich nemá čo osloviť, rozhodnú sa spáchať samovraždu (nevieme však presne prečo), predtým chcú ešte usporiadať večierok
 - pozvú hostí, ktorí nakoniec neprídu, príde iba rečník, ktorý nedokáže rozprávať – vydáva iba akési zvuky
 - jadro – rozhovor manželov – čiastočne spomienky, čiastočne vnútorné monológy, každý si hovorí svoje
 - nakoniec skočia z okna
 - autor ukazuje, že človek nemá čo povedať ostatným ľuďom, svet je absurdný, vládnu v ňom úplne iné hodnoty (medziludské vzťahy sa dostávajú na okraj záujmu)
- hra *Nosorožec* (1960) – ľudia sa menia na nosorožce, väčšina sa už správa ako zvieratá, len jeden hrdina bojuje a chce zostať človekom

Václav Havel

- Čech
- píše najmä jednoaktovky, v ktorých kritizuje režim alebo proti nemu bojuje, kritizuje aj malomeštiacku spoločnosť sedemdesiatych rokov
- jednoaktovky *Zahradní slavnost*, *Audience*
- absurdná dráma *Vernisáž*:
 - kritika malomeštiackej spoločnosti
 - manželia Michal a Věra majú nový byt, ich kamarát Bedřich je u nich na vernisáži
 - obidvaja manželia sú veľmi zhovorčiví, neustále upozorňujú na to, ako čo získali, koľko majú majetku
 - pri otázke o synovi sa v prvom rade dozvedáme, ako mu zabezpečili štúdium v cudzine a čo to stálo
 - prostriedky – zveličenie a groteska

Friedrich Dürrenmatt (1921 – 1991)

- Švajčiar
- vplyv absurdnej drámy
- komédia s kriminálnou zápletkou *Manželstvo pána Mississippi* (1952)
- tragická komédia *Návšteva starej dámy* (1956):
 - stará dáma Claire sa vracia do mesta, odkiaľ ju kedysi tehotnú a opustenú milencom Alfrédom vyštváli
 - ponúkne radným pánom miliardu a žiada Alfrédovu smrť
 - postupne všetci obyvatelia podľahnú, znemožnia Alfrédovi ujsť a nakoniec je zavraždený; všetci predstierajú prirodzenú smrť
 - sarkastický epilóg (chór z *Antigony*) – zbor spieva o šťastí a blahobyte vo vyspelejšej spoločnosti
- hra *Fyzici* (1961):
 - plná paradoxov, aby autor donútil človeka k zamysleniu
 - prostredie psychiatrickej kliniky, stretnú sa tu traja fyzici:
 - Möbius:
 - úplne normálny človek, dobrý vedec
 - on sám chcel ísť do sanatória (vymýšľal si, že sa mu zjavuje kráľ Šalamún), pretože si uvedomoval, čo jeho vynálezy môžu znamenať pre ľudstvo a že by v normálnom živote nebol slobodný – vlády rôznych krajín by ho zneužívali kvôli nukleárnym zbraňam

- Eisler – vydáva sa za Einsteina (aby bol v blázinci)
- Hilton – vydáva sa za Newtona, aj v dobovom kostýme (z rovnakého dôvodu)
- Eisler a Hilton sú v skutočnosti tajnými agentmi svojich krajín a ich cieľom je získať informácie od Möbiusa
- všetci traja hrajú divadlo, ale dobre o sebe vedia
- Eisler a Hilton musia urobiť niečo, aby dokázali, že sú blázni → zabijú bez príčiny svojej ošetrovateľky
- Möbius presvedčí ostatných fyzikov, aby sa obetovali (a zabránili tak zneužitiu jeho poznatkov) a zostali do konca života na v klinike
- ich obeť je však zbytočná, pretože majiteľka sanatória už záznamy ukradla a chce ovládnuť svet...

Nemecká literatúra

- epické divadlo:
 - 30. roky
 - dej sa odohráva v dlhšom časovom úseku
 - v divadle sa vzadu na plátno premietajú titulky – čo sa medzitým udialo (skoky v dejí???)
 - songy – pomalé piesne – spomaľujú dej, aj v piesni dej pokračuje
 - dôležitú úlohu hrá rozprávač

Bertold Brecht

(1898 – 1956)

- riaditeľ Nemeckého národného divadla
- hra *Žobrácka opera* (1927) – z prostredia londýnskeho podsvetia (Mackie je tam šéf...)
- epická dráma *Matka Guráž a jej deti* (1941):
 - príbeh sa odohráva v rokoch 1624 – 1636 počas 30-ročnej vojny
 - Anna Fierlingová – synovia Eilif a Švajčiarik a dcéra Katrin
 - Švajčiarik je preto Švajčiarik, lebo ho mala s nejakým Švajčiarom
 - ostatné postavy vystupujú pod názvom svojej funkcie
 - Anna zarába na vojne – predáva vojsku potraviny a základné šatstvo (obom armádam)
 - Švajčiarik je zastrelený pri vykrádaní nejakej kasy, matka sa k nemu nehlási, lebo by bola tiež upodozrievaná
 - Katrin najprv stratí hlas (vojaci jej naliali do hrdla lúh), potom ju vojaci zabijú
 - Eilif zomrie tiež
 - vojna Anne zoberie všetky deti, ale ona si stále neuvedomuje, že je zlá (ved' z nej žije)

Anglická literatúra

- u mladej generácie autorov po 2. svetovej vojne sa prejavoval hnev, nihilistická kritika (popieranie všetkých mravných a spoločenských hodnôt), ktorou bezmocne bili do všetkého, z čoho mali strach
- preto dostala táto skupina autorov názov „rozhnevaní mladí muži“ (podľa názvu drámy Johna Osborna *Obzri sa v hneve*)

John Osborne

(1929)

- dráma *Obzri sa v hneve* (1956):
 - odráža pocity povojnovej generácie
 - hlavná postava – Jimmy Porter – intelektuál z robotníckej rodiny, sa ožení s Alison (dcéra plukovníka)
 - žijú v jednoizbovom byte spolu s jeho priateľom
 - hoci je Jimmy vysokoškolsky vzdelaný, nemôže nájsť primerané zamestnanie, svoj hnev prenáša na ženu, ktorú obviňuje z neschopnosti vytvoriť harmonické manželstvo
 - Alison zatají pred Jimmym tehotenstvo, aby to nechápal ako citové vydieranie, a odíde k rodičom
 - po odchode Alison žije Jimmy s jej priateľkou, ale ich vzťah je podobný ako v Jimmyho manželstve

- Alison sa narodí mŕtve dieťa a v zúfalstve sa vracia späť k Jimmymu, aby sa pokúsili nájsť k sebe cestu
- krutá výpoveď o neschopnosti mladej generácie hľadať životnú perspektívu, vzburá mladých je živelná, bezmocná v hneve proti zaužívaným konvenciám a životnému štýlu